

DODO NIȚĂ

ALEXANDRU CIUBOTARIU

I S T O R I A

B E N Z I T

D E S E N A T E

R O M Â N E Ș T I

1 8 9 1 - 2 0 1 0

DODO NIȚĂ

ALEXANDRU CIUBOTARIU

I S T O R I A

BENZI

DESIGNATE

R O M Â N E Ș T I

1891 - 2010

O lume și-o istorie în două dimensiuni (și o infinitate de nuanțe)

de Adrian Cioroianu

Cum veți mai regăsi spus în curând, în aceste pagini, probabil că românii datorează mai mult decât cred (sau decât știu) benzii desenate: pentru că ce altceva este faimoasa Columnă a lui Traian, de la Roma – „certificatul nostru de naștere” mitologic, de care suntem atât de mândri – dacă nu o extinsă „bandă desenată” a acelor vremuri, prin care istoria stră-stră-strămoșilor noștri devine mai lesne de reconstituit și de imaginat?

Cum voi încerca să sugerez pe mai departe, BD-ul este un capitol aparte din istoria noastră culturală. Nu spun vorbă mare și nici nu mângâi, din complicitate, creștetele bedefililor. Ci doar cred – și încerc să conving pe cei permeabili la argument – că acesta este adevărul. Ba chiar mai mult: multiple exemple ne arată cât de fidel s-a pliat BD-ul românesc după meandrele istoriei noastre contemporane și cât de intim s-a dizolvat (din punct de vedere artistic, intelectual, dar și politic) în urzeala acesteia.

Despre avatarurile acestui gen vorbește această carte de istorie – pentru că, se va vedea, istoria BD-ului românesc reprezintă și ea un fir din mănunchiul cu mult mai amplu care este ceea ce numim istorie națională.

Două modele, la peste un secol distanță. Și un supererou

În cea mai mare parte, bedefilii de azi și, într-un cuvânt, cei ce animă la început de secol XXI *fandom*-ul autohton al celei de-a noua arte suntem în bună parte produsul unui implant cultural de sorginte franceză, petrecut de-a lungul anilor '60-'80 ai veacului trecut. Cu revistele *Pif Gadget* ajunse la noi prin abonamente greu de contractat (și tranzacționate apoi la bursa informală a cartierelor de blocuri prin care ne făceam veacul, ca pueri cu cheia la gât ce eram) și cu albumele *Rahan* „imprimé par ILEXIM en Roumanie” obținute pe diverse căi¹ am dormit așadar sub pernă mai mulți dintre noi, și ele ne-au dat suplimentul de visare, de culoare, de fantezie și de exotism atât de necesar acelor ani atât de gri ai României socialiste. Benzile desenate americane de tip *comics* (vezi Superman ș.c.l.) sau acele *fumetti* ale italienilor (precum *Diabolik* etc.) la noi ajungeau mai greu, iar ecoul lor a fost redus. În schimb, revista *Pif* – rod, să nu uităm, al comunismului francez! – ne-a fost leagăn tuturora, îndeajuns de populară încât să ne întretină atât dragostea față de desenele cu bule, cât și respectul (în cunoștință de cauză) față de francofonie.

Aceasta a fost, din perspectiva istoriei, o autentică schimbare de paradigmă: pentru că, la origini, începuturile benzii desenate în teritoriile românești (revista *Amicul copiilor*, 1891) n-au fost tutelate de modelul francez, ci de cel german (sau austriac, cum se va vedea). Primii desenați de proto-BD apăruți (adică traduși sau adaptați) în peisajul publicistic românesc au fost, așadar, nu de limbă franceză, nicidecum de limbă engleză, ci de limbă germană. De reținut acest paradox².

Și totuși, la scurt timp (1896) aveau să apară în *Revista Copiilor* și primele casete originale ale benzii desenate românești: autor a fost neobositul și prea-repede dispărutul (la abia 34 de ani) C. Jiquid, emul (totuși!) al artei grafice pariziene. De atunci și până târziu în deceniile interbelice, peisajul publicistic al BD-ului publicat la noi va fi dominat de reproduceri (mai întâi după autori germani, apoi după desenați americani, francezi, italieni). Timid, după Primul Război Mondial, se impun – adică desenează și sunt plătiți pentru aceasta – creatorii români, de la Ary Murnu la Marin Iordă. Se contura astfel „vârsta de aur a BD-ului românesc” – care va dura până după cel de-al Doilea Război Mondial, când ecurile cizmelor soldaților sovietici vor reverbera atât de profund și de dramatic în societatea românească. Dar să nu anticipăm; pentru că România Mare a avut, începând cu 1924, propriul ei cvasi-*supererou*: numele său a fost *Haplea*³. *Haplea* a fost un *supererou după chipul și asemănarea românilor* (de atunci și de acum). Nu semăna deloc cu *supereroul* american exponențial *Superman* („născut” în 1938), nici cu alți *supereroi* desenați ai altor spații culturale. În schimb el era jovial și delăsător, isteț adesea și perdant uneori. Și, mai ales, ca noi toți, mereu el obținea câte o morală – tardivă, dar „mai bine mai târziu decât niciodată” – din fragmentele de viață pe care el și soața lui Frosa le trăiau în (bi)dimensiunea deloc limitată a

¹ La chioscurile de ziare un *Rahan* costa 16 lei la începutul anilor '80, dar nu stătea acolo mai mult de câteva ore.

² Nu este, desigur, singurul paradox al culturii române din secolul al XIX-lea. Studenții mei sunt, de regulă, intrigati când află că limba franceză – pentru că tot vorbeam de ea – nu a ajuns la București dinspre Vest, prin Transilvania (cum s-ar crede), ci dinspre Est, prin Moldova, adusă de ofițerii Țarului.

³ Creația lui Nicolae Batzaria/Moș Nae (text) și Marin Iordă (desen).

existenței lor. Cum cei mai avizați dintre dvs. știu deja, Haplea nu este altceva decât un continuator al tradiționalului Păcală și un predecesor ilustru al mai modernului și „disidentului” Bulă, cel care avea să pună pe jar ultimele două decenii ale comunismului românesc. Păcală – Haplea – Bulă rămâne, până la urmă, triada exponențială a „opозиției” din imaginarul românilor. De notat că unul dintre ei – al doilea – a început prin a fi un contur desenat pe o hârtie. Nu este tocmai rău pentru BD-ul românesc.

Războiul (cald și rece) și personajele sale

În vara anului **1939**, un dublu eveniment de proporții se petrece în lumea virtuală a benzii desenate românești: pe de o parte, săptămânalul *Curentul pentru copii și tineret* lansa pe piață prima BD realistă publicată vreodată la noi: un roman în imagini (și în serial – scenariu Marin Iordă, desene Ion Drugă), în care un avion-minune realizat la IAR Brașov ajunge, condus de niște români îndrăzneți, să descopere o insulă-minune („de Argint”) pierdută pe undeva prin Oceanul Indian. Iar al doilea eveniment, la fel de „real” ca și primul, este unul ce decurge tot de aici: la finele acestei aventuri sol-apă-aer, România obține prima sa colonie de peste mări – pentru că, evident, comunitatea internațională accepta (în poveste) ca „Insula de Argint” să intre sub coroana tricoloră a regelui Carol al II-lea!

Am insistat asupra acestei BD pentru că ea este sugestivă pentru spiritul timpului – și pentru temerile sau speranțele românilor de atunci. De reținut că încă nu se terminaseră aventurile (de 30 de săptămâni) ale temerarilor de mai sus și al Doilea Război Mondial deja începuse. România plonja într-o aventură reală, de proporții planetare, din care avea să iasă mai mică, mai săracă și mult mai puțin liberă, fără colonii dar colonizată ea însăși.

În mod firesc, la începutul războiului BD-ul românesc pleacă și el pe front – la modul figurat, evident, în încercarea legitimă de a ridica moralul trupelor noastre care luptau (într-o alianță nefericită) pentru Basarabia. *Soldatul Neață* (creație a lui Neagu Rădulescu), *soldatul Zdring* (creionat de A. Dragoș) și alte personaje similare, din armată sau civile, care luptă împotriva bolșevicilor, fac parte din propaganda de-acasă și pentru front a unui popor pentru care războiul începuse într-un extaz patriotic și avea să se sfârșească într-o agonie. De reținut, în context, un detaliu care mi se pare foarte interesant: chiar dacă, la finalul lui **1941**, dintr-un mimetism impus de alianța cu Reich-ul nazist, guvernarea Ion Antonescu declara război Statelor Unite ale Americii (!), totuși eroii ai universului animat sau BD american (*Donald Duck*, *Mickey Mouse*, *Tarzan*, *Popeye*, *Brick Dradford* ș.a.) apăreau încă în publicațiile românești – și se vor înmulți, oricum, din toamna lui **1944**, după ce România reia alianța cu Puterile antifasciste.

În mod paradoxal, anii **1945 – 1947** au fost, în ciuda haosului politic, o perioadă foarte efervescentă în *fandom*-ul bedefil al vremii. Multe traduceri, multe inițiative editoriale, multe idei noi – chiar dacă hârtia era puțină, inflația mare și controlul Partidului Comunist asupra tipografiilor tot mai pronunțat.

Cum istoria ce se deschide aici va explica pe îndelete, „vârsta de aur” a BD-ului românesc lua sfârșit, în condiții dramatice, odată cu anul **1947**. Naționalizarea editurilor și tipografiilor din iunie **1948** va pune capăt producției autohtone de cărți sau albume de benzi desenate. Este suficient să spunem că aveau să treacă alți 13 ani pînă la apariția în România („Populară”) a unei noi cărți BD – în **1961**. Iar între timp Războiul Rece făcuse din plin victime, multe dintre ele printre personajele și personalitățile universului BD.

A doua parte a anilor '60 și primii ani '70 au venit cu o mare speranță pentru universul bidimensional. Revistele pentru copii și tineret (*Cravata roșie*, *Cutezătorii*, *Luminița* ș.cl.), cu tot conținutul lor politico-ideologic inerent, au fost un teren pe care practicanții și consumatorii de BD s-au întâlnit constant, deseori cu rezultate surprinzător de bune. Personaje noi și moderne sau, totodată, personaje venerabile ca vârstă dar modernizate în ton cu epoca (precum *Haplea* – pe scenarii de Tudor Mușatescu) își fac (re)apariția pe o piață în care artele vizualului – televiziunea, cinematografia, ilustrația de carte, banda desenată – păreau înscrise pe o traiectorie ascendentă promițătoare. Tirajul pentru revistele care publică bandă desenată și, trebuie s-o spunem, plata autorilor de gen ating cote foarte bune – probabil cele mai mari în istoria, pre- și postcomunistă, a României.

Cu totul argumentat, această istorie insistă asupra unui eveniment cu totul inedit, petrecut în anul **1970**: prin colaborarea revistelor *Cutezătorii* și *Pif Gadget*, era lansat primul concurs (poate la scară mondială) de bandă desenată destinat cititorilor. Rezultatele au fost spectaculoase: nu mă

refer aici numai la apariția simpaticului personaj *Minitehnicus* – un veritabil simbol al speranțelor României socialiste de a deveni o țară în mod real modernizată și tehnicizată –, ci mai ales la apariția și încurajarea unei întregi generații de viitori autori români de BD, pentru care aceste concursuri de la începutul anilor '70 au fost un punct nodal în cariera lor precoce. Mă văd acum dator să repet, în acest context, ceea ce am mai spus odată: inclusiv pentru efectul său de ecou în mințile și inimile multor români atunci tineri, revista franceză *Pif* (și eroii săi, prea bine cunoscuți de dvs.) a fost, cu tot mesajul său de un *gauche*-ism vizibil deseori, probabil cel mai onorabil produs al comunismului european. Iar faptul că, la ora la care scriu aceste rânduri, unul dintre personajele-fanion ale fostului săptămânal *Pif* este distribuit pe scară largă în România de unul dintre ziarele locale declarat pro-capitaliste este o veritabilă dovadă că, în ciuda sponsorului său (care era Partidul Comunist Francez), românii au perceput revista *Pif* ca fiind un produs occidental, cu orizonturi largi și cu un mesaj mai curând umanist decât politic.

În contextul destinderii internaționale din anii '60-'70, BD-ul românesc a tratat și el aproape toate temele universului de gen care atunci se manifestau la scară mondială: aventuri științifico-fantastice, aventuri detectiviste, popularizare științifică (nota bene: Edmond Nicolau – decanul Facultății de Cibernetică din București – scria scenariu despre lumea roboților!), am avut chiar și un cvasi-James Bond autohton (*Dim Dunăreanu*, creat de desenatorul Puiu Manu), apoi foarte multe povești cu substrat istoric (printre scenariști: istoricul academician de azi Dinu C. Giurescu!) – după cum am avut și inerentele concesiilor făcute epocii (pionieri care luptau împotriva traficantilor sau transfugilor, trame culese din câmpul muncii și producției socialiste etc.).

Din punct de vedere cantitativ (și uneori calitativ), producția de bandă desenată scade, totuși, de-a lungul anilor '80 (în primul rând în revistele destinate copiilor și tinerilor), iar mesajele ideologice sunt mai transparente decât în anii „dezghețului” ideologic din **1965 – 1971**.

Un fenomen aparte se va consuma însă în acest ultim deceniu al României „comuniste”: printre strategiile de autofinanțare ale unor instituții de cultură din diverse orașe ale țării (precum teatre lirice, teatre dramatice, teatre de operă și balet, chiar teatre de păpuși) se numără editarea unor reviste/suplimente în care banda desenată ocupa un loc central, ca și literatura SF (vezi, de exemplu, meritoria revistă *Orion*, editată în numele Teatrului Liric din Craiova – o publicație care ar fi putut rivaliza atunci cu orice producție SF și BD din Occident!). Astăzi e limpede că atât BD-ul, cât și SF-ul nu erau decât maniere de evaziune din prezentul cenușiu al României ceaușiste; în plus, în BD sau în literatura de anticipație puteai – ca autor/creator – să eviți, în bună parte, clișeele cultului personalității, care marcau deseori în mod fatal cultura română a acelor ani.

Paradoxal, în anii '80 România s-a aflat – inclusiv cu universul său BD – într-un nou Război Rece: de această dată nu împotriva Occidentului, ci mai curând un război intern, între o conducere tot mai autistă și mai izolată și o masă de români umiliți, frustrați și în care fierbea o agresivitate mocnită. Deznodământul acestui „război româno-român” se va consuma, în parte, în decembrie **1989** – dar el a marcat tot deceniul ulterior, și așa spune că ecourile sale nici azi nu s-au stins cu totul.

Un nou început, mereu așteptat

Anii '90 au părut a fi, inclusiv pentru fanii BD, o perioadă a tuturor posibilităților. A fost o perioadă în care aproape orice tipăritură se vinde imediat, prin miliadele de tarabe și tonete improvizate prin toată țara. Setea de informație – și de imagine – îi mistuise pe români atât de mult încât acum orice cuvânt, orice desen și orice poză păreau a fi permise.

Brusca libertate (sau eliberare, mai curând) n-a fost scutită de decepțiile de rigoare. Una dintre ele privește – pentru că este ceea ce ne interesează aici – starea artei despre care vorbim.

Din anumite puncte de vedere, statutul benzii desenate este astăzi, în **2010**, mai modest decât era în România anului **1990**. Astăzi (la capătul, de fapt, ultimelor două decenii) nevoia de imaginar vizual pare a fi cvasi-complet satisfăcută de calculator (internet) și televizor. Din acest punct de vedere, BD-ul pare a fi, ca domeniu artistic, unul mai curând conservator: în principiu, el are nevoie de suportul numit hârtie și de presa tipărită. Să nu uităm: a noua artă s-a născut, totuși, în secolul XIX! Desigur, sunt artiști/creatori care fac artă grafică – inclusiv BD – pe computer, după cum există nenumărate site-uri Internet dedicate *fandom*-ului BD. Numai că acest lucru nu pare a fi în măsură nici să suplinească „vechea” BD pe hârtie și nici să revigoreze, cel puțin în România, producția și consumul de bandă desenată.

Cum paginile următoare o vor arăta, după **1990** piața românească a cunoscut o adevărată

*Precum revista în format comics *Carusel* (seria editată de Sandu Florea), volumele *Tintin* editate de editura *MM Europe* sau recentul roman BD *Persepolis* al Marjanei Satrapi, la editura *Art* ș.a.

avalanșă de inițiative legate de BD. Edituri private, ziare de partid, reviste de provincie, cotidiene generaliste sau periodice de anunțuri publicitare ș.a.m.d., toate au cochetat la un moment dat cu genul BD. Creatorii din anii '50-'80 și-au continuat activitate, iar alții din generația tânără au întărit rândurile – numai că s-a ivit o problemă: în economia de piață, cea mai mare provocare pentru producător este ca marfa sa să ajungă sub ochii eventualului consumator. Asaltați sau de-a dreptul suprasaturați de imagine provenită din alte surse (majoritatea electronice), tinerii români nu mai fac cozi la chioșcurile de ziare pentru a mai vedea dacă (sau când) mai apare câte o revistă BD. Numeroasele reviste de gen apărute după **1990** au avut, majoritatea, o existență meteorică. Principala lor problemă a fost lipsa unei strategii de piață și, mai ales, lipsa unui sprijin concret din partea unei publicații mai mari și mai solide din punct de vedere financiar. Există, totuși, și câteva exemple de succes. Mă opresc aici la trei, chiar dacă nu toate mai există astăzi: i) suplimentul *Mini Azi* (afiliat ziarului *Azi*) a fost, ani de zile (șase ani!), o excelentă pepinieră și a dat startul unui schimb de generații în domeniu; ii) săptămânalul *Jurnalul SF* (axat pe SF, dar foarte darnic față de fanii BD), susținut de trustul de presă Intact, timp de 169 de săptămâni (aproape patru ani); iii) în fine, ultimul exemplu de succes (și singurul în viață la ora la care acest volum pleacă spre tipar) este săptămânalul BD *Rahan*, editat în condiții bune (cu un tiraj fără concurență și la un preț accesibil) de trustul Adevărul și axat, evident, pe eroul lui Chéret și Lécureux, din *Pif*-ul de altădată.

Consumatorii români de bandă desenată sunt astăzi, categoric, mai exigenți decât cei de acum 10 sau 20 de ani. Stilurile autorilor de BD sunt atât de diverse încât, teoretic, consumatorul are de unde alege ce-i place. După **1991**, Salonul Internațional al Benzii Desenate din România a avut 19 ediții (anuale), iar cea cu numărul douăzeci este în pregătire în chiar aceste zile. Nici nu mai este cazul să aduc în discuție nivelul de educație (cu mult peste medie, cred) al celor animați de pasiunea față de BD. Nostalgii, amintiri sau repere legate de banda desenată apar în operele multor scriitori români de generație medie sau tânără, după cum ele apar până și în cărți de istoria comunismului!

Și totuși, *fandom*-ul BD românesc rămâne, azi, în căutarea (sau în așteptarea) unei autentice piețe de gen. Iubitorii ai acestui gen artistico-publicistic există, fără îndoială – și nu i-aș pune pe toți pe seama nostalgiei. Unele produse⁴ satisfac toate criteriile tehnice ale publicațiilor similare din Occident. Părinți încă tineri dispuși să predea „ștafeta” acestei pasiuni către copiii lor există și ei. Banda desenată, în fond, nu este în competiție cu computerul sau cu televizorul. Ea este altceva, cu totul altceva.

Dar piața este încă în formare. Iar a vorbi despre o piață românească a BD-ului, astăzi, când o criză economică severă (și o criză politică aparent perenă) ne afectează direct, pare a fi mai curând un gest pe cât de temerar, pe atât de inutil.

Numai că, asemenea galilor nesupuși ai lui Uderzo și Goscinny, într-un colț al realității românești de azi se mai află un „trib” relativ numeros de împătimiți ai genului BD care nu se împacă deloc cu ideea capitulării. Printre ei se numără și cei doi autori ai volumului de față – și, cu voia dvs., și autorul prefetei. Acesta este mesajul cărții ce urmează, de fapt: BD-ul, în România, are un adevărat trecut în spate, cu numeroase momente de care putem fi mândri. Acest volum spune, așadar, povestea lungă, sinuoasă, cu numeroase personaje (reale sau virtuale) ale celei de-a noua arte printre noi, felul în care ea ne-a modelat pe noi (și cum istoria noastră a modelat-o pe ea). Istoria de față este, cred, cea mai consistentă și mai sistematică producție de acest gen până la această oră – nu degeaba Dodo Niță este o enciclopedie în sine, mereu gata să dăruiască și altora din prea-plinul cunoașterii și entuziasmului său în domeniu.

Și totuși, mereu trebuie să ne spunem (și la nevoie s-o repetăm): banda desenată românească a trecut și prin perioade cu mult mai grele decât cea prezentă. A depășit și vicisitudini mai mari. Această criză economică va trece, cu siguranță. Actuala criză morală (și de identitate) care ne afectează ca români cred că va trece și ea, cu victimele de rigoare.

Dar banda desenată românească va reuși să *treacă peste*. Pe hârtie și/sau pe pixeli – nu contează – ea va rămâne acolo, unde a fost dintotdeauna, de la primul contur sau erou care a aprins fantezia copilului din noi: acolo, în inima și în mintea noastră.

A. C.
10 septembrie 2010

Preambul

Istoria benzii desenate românești ar putea începe cu... Columna lui Traian (dată de unii istorici drept un precursor îndepărtat al BD-ului, aflat undeva între picturile rupestre din peștera Lascaux și tapiseria de la Bayeux, datorită secvențialității, cursivității și dinamicității expresive a acțiunii sale), pe care este reprezentată desfășurarea epopeii traiane în Dacia.

Printre precursorii direcți ai BD-ului românesc am putea cita însă frescele murale ale Mănăstirilor Sucevița, Moldovița și Voroneț care, prin înlănțuirea imaginilor, decupajul acțiunii, expresivitatea personajelor, alături de scurtele texte explicative, sunt adevărate benzi desenate pictate, datând din secolele XIV–XV!

Mai aproape de noi, în secolul al XIX-lea, ilustrația de carte și revistă, afișul și caricatura de presă prevestesc apariția, și în România, a unei noi arte, cea de-a noua: banda desenată (pe scurt BD).

Definiție: „Banda desenată este o povestire în imagini, a cărei acțiune se întinde de-a lungul a câtorva casete până la mai multe pagini, și în care personajele se exprimă, în mod curent, prin intermediul baloanelor”.

Prima bandă desenată din lume (recunoscută ca atare de majoritatea istoricilor BD) a fost realizată în **1827** de profesorul elvețian Rodolphe Töpffer (**1799 – 1846**) și publicată în **1837** sub formă de carte: *Les Amours de M. Vieux Bois*.

Töpffer descrie astfel natura mixtă a cărții sale (citată de Gerard Blanchard, în *Histoire de la bande dessinée*, Marabout, Vervier, 1974): „Albumul se compune dintr-o serie de desene autografe, fiecare desen însoțit de unul sau două rânduri de text. Desenele fără text nu ar avea decât o semnificație obscură, textul fără desene nu ar însemna nimic. Ansamblul desene-text formează un fel de roman care, adresându-se direct privirii, se exprimă prin reprezentarea grafică și nu prin textul scris.”

Töpffer a realizat mai multe cărți cu „povestiri în imagini” și este interesant de semnalat că, înainte de a le tipări, a trimis manuscrisele desenate câtorva mari personalități literare ale vremii precum Goethe care, entuziasmat de această nouă artă, l-a încurajat energic să le publice.

Câteva extrase din *Les Voyages et Aventures du Dr. Festus*, desenate de artistul elvețian, au apărut în revista *Secolul 20* nr. 307-309/**1986**, sub genericul „En zigzag avec Rodophe Töpffer et la bande dessinée”.

Alți precursori de marcă ai benzii desenate au fost: celebrul gravor francez Gustave Doré (*Travaux d'Hercule – 1847, Folies gaulois, depuis les Romains jusqu'à nos jours – 1852*) și mai ales germanul Wilhelm Busch (*Max und Moritz – 1865*, tradus și la noi de nenumărate ori de-a lungul ultimului secol).

Producția de benzi desenate ia amploare însă (multiplicându-se în progresie geometrică!) abia în primele decenii ale secolului XX, lucru valabil atât pentru țările din Vechiul Continent, cât și din America, deși sub forme de manifestare diferite: în Europa, ele se publicau în reviste și cărți pentru copii, pe când în Statele Unite apăreau mai ales în ziare, sub formă de stripuri și pagini duminicale, adresându-se atât copiilor, cât și adulților.

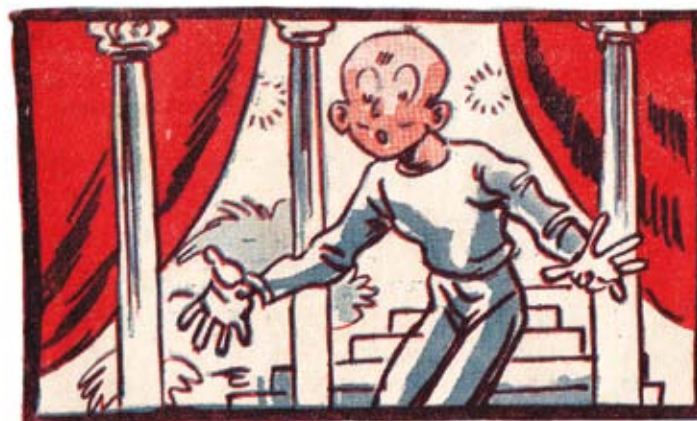
Și România ia parte la această efervescență generală, în prima jumătate a secolului XX apărând la noi numeroase reviste pentru copii care publică, pe câte două-trei pagini, alb-negru sau în culori, aventurile desenate ale unor eroi populari.

Prezentul studiu este împărțit în trei mari capitole, în funcție de regimurile politice pe care le-a cunoscut România, deoarece, după cum se va vedea, acestea au influențat decisiv evoluția benzii desenate românești, de la **1891** până în **2010**.

D.N.

Ilustrație Pascal,
Universul Copiilor, 1940

Tiriplic cel Norocos, des. Pascal, sc. Moș Nae,
Universul Copiilor, 1938

romanului *Războiu între pitici*, semnat Maica Lina (pseudonim al lui Batzaria), care repovestește romanul ilustrat *Les petites gens*, apărut în **1857** în Franța, scris și desenat de Henri Bonaventure Monnier (1799 – 1877).

Din **1942** efectele războiului se reflectă și în paginile revistei: deși își păstrează intacte numărul de pagini și formatul, pentru prima oară de la înființare prețul i se mărește de la 5 la 8 lei. Apar schimbări și în conținut: Batzaria scrie articole despre războiul de reîntregire a patriei sau povești de pe front. Copertele redau cel mai bine starea de război, înfățișând soldați români în diferite ipostaze: victorioși dar și răniți.

La începutul lui **1943** apare o altă semnătura feminină, Graziella Oprescu, care desenează *O vacanță cu peripeții*. În același an Pascal Rădulescu revine la revistă și desenează în continuare excelente seriale BD: *Marea călătorie a lui Haplea*, *Marea nenorocire a lui Haplea*, *Tudorică și Andrei în războiu*.

Nicolae Corbeanu, un cititor de atunci al revistei, ajuns peste ani jurnalist, scriitor și redactor la postul de radio german Deutsche Welle, își aduce aminte despre această serie în volumul său de memorii *Amintirile unui laș*, apărut la editura Albatros, București, **1998**:

„Un soldat [rus] a rămas cu mine pe culoarul ce lega birourile de locuința pretorului, unde, pe o masă rotundă de nuiele împletite, trona nelipsita mea colecție de Universul Copiilor, câteva volume de reviste legate câte 26 de numere împreună. Rusul, pașnic și zâmbitor, vrând să arate prin atitudine că nu vrea să-mi facă nici un rău, s-a apucat să răsfoiască, ca să-i treacă timpul, unul din volume. Deși Universul Copiilor era, de fapt, ceea ce am numi astăzi o publicație apolitică, pe ultima pagină apăruse în tot timpul războiului din Est, până cu câteva săptămâni înainte de 23 august, un fel de serial de benzi desenate intitulat Tudorică și Andrei în războiu. Era vorba acolo de doi copii ajunși din greșeală pe frontul de Est, care făceau tot felul de năzbâtii, una mai năstrușnică decât alta, jucându-le feste «bolșevicilor» și ajutând, după puterile lor, armata română. Pe cât de isteți și curajoși erau cei doi copii, pe atât de nătângi rușii. Ajungând la o pagină cu aventurile lui Tudorică și Andrei, rusul meu a început să privească cu atenție desenele, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama de sensul lor. Am înghețat de frică, convins că am pățit-o și că rusul mă va trage la răspundere pentru personajele născocite de pictorul Pascal, dar nu s-a întâmplat nimic. N-am știut niciodată dacă rusul a înțeles sau nu despre ce era vorba.”

Și în **1944** au continuat să apară seriale de benzi desenate de Pascal Rădulescu pe texte în versuri de N. Batzaria (Moș Nae): *Frumușica și Mia-Lia*, *Povestea viteazului Curcubeu*, *Când Haplea cântă și visează*, *Cum a fost furat Haplea*.

În martie **1944** proprietarul și directorul ziarului *Universul*, Stelian Popescu, simțind – cu

Când Haplea cântă și visează,
des. Pascal, sc. Moș Nae,
Universul Copiilor, 1944

Tudorică și Andrei în războiu, des. Pascal, sc. Moș Nae, Universul copiilor, 1944

Cei trei purceluși și lupul cel rău, 1946

Familia Mitică, 1946

- Popey, Regele Circului
- Nic și Pic, aviatori
- Năzdrăvăniile lui Stan și Bran
- Viorel și Viorica, năzdrăvanii lui mămica
- Dănilă Prepeleac, după Ion Creangă
- Fata babei și fata moșului, după Ion Creangă
- Făt Frumos, după Petre Ispirescu
- Povestea lui Harap Alb, după Ion Creangă
- Poznele lui Azorel
- Macario vagabond
- Campionul veseliei
- Păcălici, regele fiarelor
- Sandu în Junglă
- Guță și Iliuță
- Aventurile lui Totonel
- Domnul Baston are ghinion (una din rarele benzi desenate

ale vremii în care dialogurile sunt scrise în baloane).

Domnul Baston are ghinion, 1944

Domnul Baston are ghinion, 1944

Așa cum reiese și din rândurile dedicate revistei *Covorul Fermecat*, aceasta s-a oprit în 1945, la nici un an după apariție, din pricina contextului economico-financiar dificil. Dar editorul, Jean Fițeanu, nu a renunțat (oricum avea plătite drepturile de copyright la Opera Mundi, precum și filmele tipografice ale benzilor desenate), și a înființat editura *Poetul Mihai Eminescu* unde a publicat în anii următori mai multe cărți și broșuri cu benzi desenate:

Jack Arden, *Campionul lumii*, de Alex Raymond, 1947

- *Mandrake, regele magiei*, desene de Phil Davis, sc. Lee Falk, (1945);

- Mai multe broșuri din colecția „Prichindel”, ilustrate cu extrase din benzi desenate: *Cei trei purceluși și lupul cel rău* (de Walt Disney), *Popei Marinarul* (de Elzie Crisler Segar), *Gică, Lică și Petrică* (de Rudolph Dirks, *The Katzenjammer Kids*), *Familia Mitică* (de George McManus, *Familia Illico*), (1946 – 1947);

- *Jack Arden, Campionul lumii* (de Pellos). Deși nu este menționat pe copertă, în interior găsim și episodul *Stăpânul Junglei* din seria *Junglă Jim*, desenată de Alex Raymond, (1947).

La 11 iunie 1948 a avut loc naționalizarea tuturor întreprinderilor private și editurile particulare au dispărut. Aveau să treacă 15 ani până la apariția unei noi cărți cu benzi desenate: *Album*, în 1961, tot de Wilhelm Busch, un autor neutru politic și, poate tocmai de aceea, cel mai publicat desenator străin de benzi desenate de la noi.

În cele 14 numere, câte au apărut în **1967**, au fost publicate următoarele benzi desenate în serial:

– *Dan Buzdugan*, desene Livia Rusz (debut în revistă), scenariu Dumitru Almaș: Dan Buzdugan este un oștean curajos din timpul domniei lui Mihai Viteazu, care luptă cu câte un buzdugan în fiecare mână. Personajul va fi foarte apreciat de cititori, așa că redacția va mai publica și alte aventuri ale sale, desenate de alți artiști.

– *Secretul amforei*, desene Pompiliu Dumitrescu (debut BD), scenariu Ion Hobana; precum și un strip fără cuvinte realizat de celebrul desenator francez Sempé (în nr. 2).

În 1968 debutează noi seriale (de câte 10–14 planșe):

– *Comoara lui Dromichete*, desene Gheorghe Marinescu, scenariu Vasile Mănuceanu.

– *Aventurile lui Manolică*, desene Burschi, scenariu Sandu Alexandru (pseudonimul lui Ovidiu Zotta)

– *Miu-al-Florilor*, „povestire în versuri”, de Al. Mitru și Aurel Tița, desene Ioan Deak-Cluj (debut BD);

– *Giuvaerurile lui Basarab*, scenariu Dumitru M. Ion, desene Mihai Sânzianu (debut BD)

– *Mihai Vodă Viteazul*, desene Teodor Bogoi (debut BD), scenariu Vlaicu Bârna;

– *Vacanțele unui tânăr liniștit* – desene Puiu Manu (care mai semnează și cu pseudonimul Vasile Baci), scenariu Ovidiu Zotta (episoadele 1 și 4; episodul 1 va fi semnat cu pseudonimul Alexandru Bogdan), Ion Corneliu (episodul 2), Costache Anton (episodul 3): tânărul fizician și campion la decatlon Dimitrie Dunăreanu, „Dim” pentru prieteni, aspiră „la onoarea de a face parte din Clubul Cutezătorii” și pentru aceasta „trebuie să ducă la îndeplinire douăsprezece misiuni denotând curaj, perseverență, fermitate, cutezanță în a etala virtuți intelectuale și fizice...” Fie că se află în munții Vrancei, unde s-a descoperit un nou minereu, în croazieră pe Oceanul Indian, la

Vacanțele unui tânăr liniștit, des. Puiu Manu, sc. Ovidiu Zotta, Cutezătorii, 1968

Ilustrație Viorel Pîrligras,
Orion, 1989

Ilustrație Viorel Pîrligras,
Orion, 1989

desenate SF, cu temă la alegere, dar cu o planșă obligatorie după un scenariu dat. Articolul „Argumentul concursului” face o trecere în revistă a concursurilor precedente de benzi desenate, din anii '70, și generația de desenați care a rezultat. Aproximativ 100 de tineri au trimis planșe la concurs, dar, din păcate, rezultatele vor fi dezvăluite de-abia după 5 ani.

Înainte de revoluția din decembrie 1989 a avut loc una mai mică (mult mai mică, dar cu impact asupra câtorva zeci de mii de cititori) în redacția revistei *Orion*. Viorel Pîrligras părăsește redacția din cauza diferențelor de vederi ireconciliabile dintre el și Dragoș Vasilescu privind construcția revistei.

La începutul lui ianuarie 1990, printre soldați înarmați și jurnaliști agitați, bântuiau prin Casa Scânteii doi olteni: Dragoș Vasilescu și Marian Mirescu. Toată lumea scotea ziare și săptămânale de actualitate, doar cei doi „orioniști” veniseră să dea bunul de tipar pentru noul număr al revistei *Orion*.

Orion numărul 5, subintitulat „nr. 1-1990, serie nouă” nu mai avea nicio legătură cu primele patru numere, din punct de vedere grafic: apărea pe format A4, în 32 de pagini, deci la jumătate față de numerele precedente (dar cu prețul de 10 lei, față de 14 lei primele numere). O copertă anostă, înfățișând un colaj inexpresiv, pagini întregi de text fără ilustrații, doar câte un desen rățacit pe ici, pe colo de Valentin Iordache, Florin Mihai Diloiu și Marian Mirescu.

La rubrica „Galaxiile bidimensionale”, cu o copertă interioară originală, concepută de M. Mirescu, apăreau articolele *Călătorii temporale în universul bidimensional* și *Enki Bilal – Nemuritorul*, articol care avea ca motto un mic anunț apărut în *România Literară*, în 1987, conform căruia Bilal primise Marele Premiu al Festivalului de Benzi Desenate de la Angouleme.

De asemenea au fost publicate următoarele benzi desenate:

– *Detectivul Bruno*, aventurile comice ale unui detectiv interspațial, imaginate și desenate de Radu Marian, care revenea astfel la BD după mai mulți ani de tăcere (de notat că planșa fusese desenată pentru formatul A3 inițial al revistei);

– *Psihotron*, BD realist de Marian Mirescu;

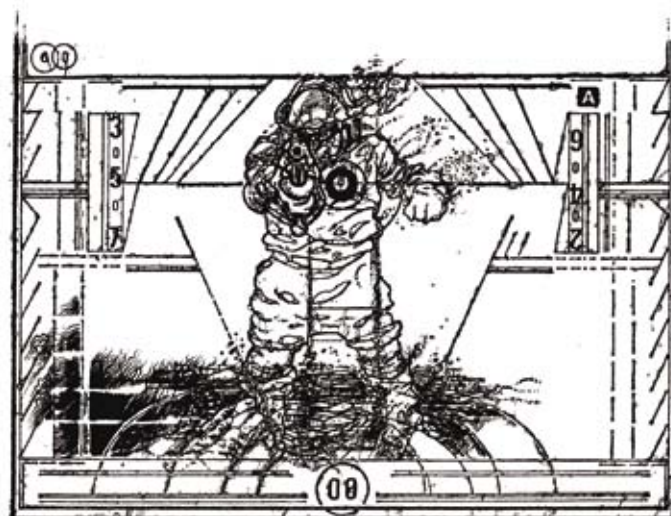
– *Natură moartă cu soare și stânci*, o scurtă BD postapocaliptică trimisă de Sorin Anghel la concursul BD inițiat în numărul anterior.

Datorită originalității și tirajului său uriaș (difuzat în toată țara) primele cinci numere ale revistei *Orion* au avut un impact enorm asupra a zeci de mii de cititori, mulți dintre ei „ne-sefiști”, care i-au păstrat un colțisor în memoria lor afectivă până astăzi (din păcate nu și în bibliotecă, fiind tipărită pe o hârtie proastă de ziar, nu s-a putut conserva foarte bine). Mai mult decât atât, ea și-a îndeplinit și scopul financiar pentru care fusese aprobată apariția sa, din beneficiul rezultat din vânzarea revistei s-au plătit salariile întregului personal al Teatrului Liric din Craiova pe un an de zile.

Orion este prima revistă în care benzile desenate nu se mai adresau copiilor, ci adolescenților și tinerilor. Istoricii Adrian Cioroianu, pasionat bedefil, își amintește cu

plăcere de ea în articolul său „15 ani de aventuri în spectrul vizibil”, apărut în revista *Lettre Internationale* nr. 60/2006, „Să fie nostalgia după fanzinele SF publicate în Craiova, cu totul surprinzător și neașteptat, în a doua jumătate a anilor '80 (Orion, desigur!), în care Viorel Pîrligras, Dodo Niță, Marian Mirescu ș.a. făceau proba unei măiestrii pe care BD-ul românesc încă nu a egalat-o?”

Psihotron, de Marian Mirescu,
Orion, 1990

În pagina 3 este reprodusă coperta revistei *Paris Match*, care îl înfățișează pe *Gavroche al revoluției române*, un puști dintr-o comună din județul Ilfov rățâcit prin București și înfășurat în steagul României, fotografiat de un jurnalist francez.

În paginile următoare, sunt prezentate în paralel un reportaj-document de la un orfelinat și primul episod din romanul în serial *Tarzan* de Edgar Rice Burroughs.

Posterul de la mijlocul revistei reproduce un tanc în Piața Victoriei, al cărui echipaj dialoghează cu câțiva trecători, dintre care unul le oferă ceva de mâncare soldaților.

Dar și benzile desenate publicate aici reflectă starea de spirit a redactorilor săi din acea vreme:

– *Expediție în Antarctica*, desene Sorin Anghel, scenariu Sever Noran, o BD-colaj despre peripețiile balenierei Belgica, la bordul căreia se afla și biologul Emil Racoviță;

– *Daniela, Marian și cățelul năzdrăvan*, desene Pompiliu Dumitrescu, scenariu Ovidiu Zotta;

– *Aripi peste Anzi: Condorul*, desene Antonio Canale, scenariu P. Ferrarini, preluată dintr-o revistă italiană pentru copii.

Invincibilul, des. Puiu Manu, sc. C. Diaconu, *Universul Copiilor*, 1991

Inspectorul Florentin, des. Valentin Tănase, sc. Sandu Alexandru, *Universul Copiilor*, 1990

Tonul a fost dat, revista va publica în numerele următoare continuarea seriilor de mai sus. Dar pentru că sunt probleme cu lipsa hârtiei de tipar (toată lumea scotea acum ziare și publicații), *Universul Copiilor* publică și numere duble, prilej cu care mărește și prețul revistei: primul număr avea 16 pagini și se vindea cu 1.50 lei, numărul dublu 4-5 avea 24 de pagini și costa 4 lei. În acest număr demarează o nouă BD în serial, *Teddy Ted: Filonul de Aur*, desene Gerald Forton, scenariu Roger Lecureux, care mizează pe nostalgia cititorilor pentru revista *Pif Gadget*.

În numărul 6/februarie debutează puștiul Veniamin Chițu, care semnează mini-BD-ul în serial *Isprăvile lui Drege-Tot*.

În numărul 12/aprilie demarează un serial BD SF de mare întindere, *Trei luni de vacanță în trecut*, desene Puiu Manu, scenariu Constantin Diaconu, dar și un episod din *Rahan*, desene André Chéret, scenariu Roger Lecureux, în cadrul rubricii „Personaje celebre din istoria benzilor desenate”.

În numărul 19-20 găsim o altă BD franceză, *Întâmplări cu Corinne și Jeannot*, de Tabary.

Numărul 25-26 este un număr special western, publicând un nou episod din aventurile lui *Teddy Ted*. Tot acum demarează un nou serial, conceput special pentru revistă de Ovidiu Zotta (care semnează cu vechiul său pseudonim Sandu Alexandru) și desenat de Valentin Tănase: *Inspectorul Florentin*.

Dino, 1996

- Pădurea veselă, de Alex;
- Cavalerul Vulturului, de Călin Stoicănescu;
- Hapciu, de Cristian Marcu.

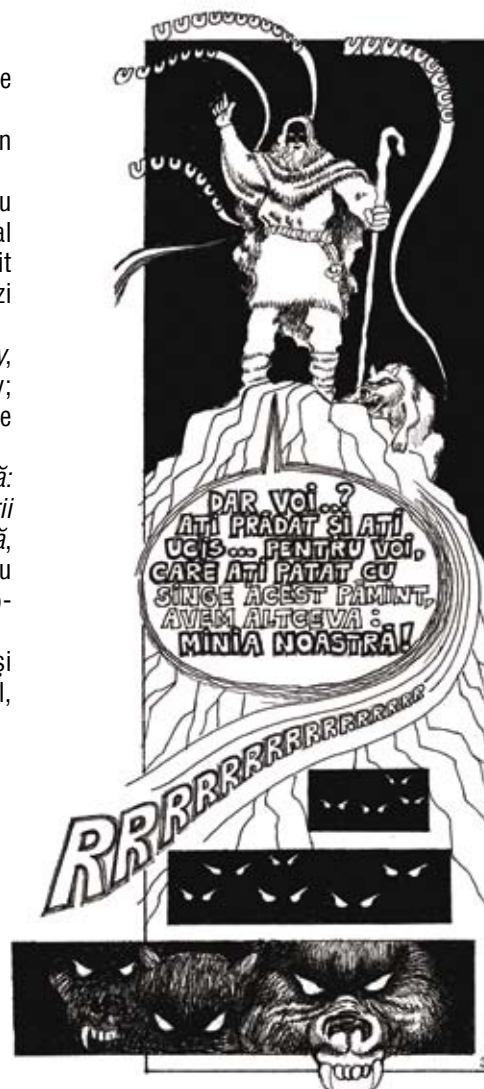
În numerele următoare, cu sprijinului Serviciului Cultural al Ambasadei Franței (care a plătit copyright-ul) apar mai multe benzi desenate franțuzești *tout public*:

- Lucky Luke: Dalton City, desene Morris, scenariu Goscinny;
- Asterix în Bretania, desene Uderzo, scenariu Goscinny;
- Arthur, fantoma justițiară: Profesor fără voie, Mușchetarii bătauși, Arthur în epoca de piatră, desene Mircea Arapu, scenariu Raymond Maric (animând personajul creat de Jean Cezard).

Continuă însă să apară și BD-uri românești, unele în serial, precum *Dino* și *Pădurea veselă*, dar sunt (re)publicate și alte BD autohtone:

- Din zori de istorie, scenariu Vasile Mănuceanu, desene Albin Stănescu;
- Tetin, de Marian Mirescu;
- Demolition Man, de Ionuț Popescu.

Numărul 6 va fi ultimul, lăsând neterminate seriarele *Asterix*, *Lucky Luke* și *Percevan* și mulți puști cititori dezamăgiți – din păcate, nu suficient de mulți pentru a permite editarea în continuare a revistei.

Moartea lui Decebal, de Cristian Ciomu, Prichindel, 1991

Demolition Man, de Ionuț Popescu, Dino, 1996

